

Annalestraditionen i historisk forskning.

Runt sekelskiftet framträdde ett antal sociologer, historiker etcetera med ett mål gemensamt: de ville förändra de traditionella historikernas syn på syntesforskningen. Den mest framgångsrike av dessa var den franska sociologen *Henri Berr*. Berr och andra kollegor samlades kring en tidskrift kallad *L'annee sociologique*. Karakteristiskt för den grupp av forskare som stödde Berr var att de alla var emot Parisuniversitetets stela och dogmatiskt traditionella historieskrivning. Två historiker, *Lucien Febvre* och *Marc Bloch*, fick genom samarbete med Berr upp intresset för en integrerad syn på den historiska utvecklingen. Man ville ha en mer tvärvetenskaplig syn på historien som helhet. Det var främst tre samhällsvetenskapliga ämnen som kom att influera Blochs och Febvres historieskrivning: kulturgeografi, ekonomi och politik. Dessa tre grenar av samhällsvetenskapen integrerades i den "konventionella" historien, men de teoretiska systemen valdes ut med omsorg; man ville till varje pris undvika traditionell historieskrivning.

1929 grundades så Annalesskolan. Huvudsätet för Annalesforskningen var universitetet i Strassbourg. Det främsta stridsropet blev "*histoire totale*", total historia. Målet med denna s k totala historia var att belysa historiska fenomen ur ett tvärvetenskapligt perspektiv. Man var också tidigt motståndare till alltför grova generaliseringar, av det slag den traditionella historieskrivningen beskyllts för. På denna ståndpunkt blev också till exempel Lucien Febvre motståndare till den marxistiska historiematerialismen. Febvre förespråkade också vad som kommit att kallas *mentalitetsforskning*. Denna skulle byggas på vad kollektivet mer eller mindre medvetet hade för attityder och föreställningar under en epok. Det kan härvidlag också vara intressant att notera den allmänna förändring i historieforskningen - den från individen till kollektivet i forskningens centrum, som kom till stånd under 1900-talets början. Vad Annalestraditionen strävade mot var alltså en ökad tvärvetenskaplighet inom det humanistiska blocket och en syn på historien som kom att bli en form av "underifrån-perspektiv." Man ville beskriva den "totala historien," inte bara ett fåtals bild av det förgångna.

Nästa generation av Annalesförespråkare leddes i spetsen av *Fernand Braudel*. Braudel konkretiserade traditionen genom att införa begreppen "*la courte durée*" (den korta tiden), "*la moyenne durée*" (mellantiden) och "*la longue durée*" (den långa tiden). Den korta tiden representerar exempelvis politiska händelser som revolutioner. Mellantiden företrädde till

exempel ekonomiska konjunkturer under ett längre tidsperspektiv. Den långa tiden, slutligen, representerar den för Annalestraditionen så karakteristiska mentaliteten. Kärnan i denna teori är sökandet efter strukturer i historien. Dessa strukturer kan till exempel vara just mentaliteten under en specifik historisk period. Problemet med dessa olika tidsaxlar kan vara att det är oerhört svårt att finna sammanhang, att "koppla samman" de olika tidsperspektiven. Det är också svårt att få grepp om konkreta händelser om man ser historien ur "den långa tiden." Denna kritik faller kanske något om man ser de tre tidsaxlarna ur ett sammanhållet helhetsperspektiv. Tar man varje tidsperiod för sig blir det problem, men granska alla tre under lupp och man får en så kallad *histoire totale*.

Efter Braudels tillbakadragande tändes en ny stjärna på det "Annalska" stjärnvalvet. Det nya stjärnskottet var *Emmanuel Le Roy Ladurie*. Ladurie intresserade sig främst för samspelet mellan befolkningsutvecklingen och det utrymme näringsverksamheter hade. Med sin bok *Montaillou-en fransk by 1294–1324* ger Ladurie prov på sin historiesyn och historieskrivning. Läsaren får följa individer som väckts till liv genom inkvisitionsprotokoll. Berättelsen är "jordnära" och går helt i Annalestradition. Boken är (med Laduries egna ord) "vittnesbörd av bönderna själva."

Efter Ladurie har Annalestraditionen falnat något. Traditionen har haft en enorm genomslagskraft främst i fransk historieskrivning, och i vissa delar av Europa. Under senare år har lärjungar till Annalestraditionen börjat intressera sig för mentalitet och kultur i form av studier av symboler, språk etcetera man vill finna förklaringar till varför den sociala representationen är som den är, man vill finna nycklar till folks tänkesätt i det förgångna. Den gemensamma nämnaren till denna typ av problemställningar är just den omtalade mentalitetshistorien. Mentalitetshistoria har blivit (och är) ett populärt betraktelsesätt inom historikerfacket. Detta beror nog främst på att nya historiska traditioner som genusforskning fått en mer framträdande roll.

Vilka likheter- och skillnader finns då mellan Annalestraditionen och andra historiska förhållningssätt? Som tidigare nämnts så var Annalesförespråkarna motståndare till de grova generaliseringar som de traditionella historieåskådningarna gjort. Marxismens sätt att betrakta historien på, det vill säga genom att finna historiska orsakssamband i materiella

förhållanden, var enligt Febvre förkastligt. Man skulle, för att finna svar på historiska gåtor, betrakta historien som en helhet av strukturer; ett tvärvetenskapligt synsätt var ett krav. Samtidigt som dessa båda historietraditioner hade markanta åsiktsskillnader så hade/har Annalestraditionen och Marxismen några (kanske omedvetna?) gemensamma nämnare. Båda traditionerna kämpade i motvind. Deras respektive teorier sågs inte med blida ögon av den stora majoriteten av samtida historiker. Alltså, de ville båda föra fram en ny syn på vilken historieskrivningens roll skulle vara, hur historia skulle skrivas. Grundläggande för Marx' lära är den materialistiska historieuppfattningen. Detta innebär i sin förlängning att människans materiella villkor bestämmer hur ett samhälle ser ut. Marx' lärjungar hävdar att det är ett samhälles produktionsförhållande som bestämmer samhällets politik, religion, kultur och idéer. Denna grundtanke är för Annalesförespråkarna helt främmande. Visserligen tog Annalestraditionen också hjälp av ekonomiska teorier vid sökandet efter historiska orsaker- och samband, men de lade inte störst vikt vid desamma; March Blochs historieuppfattning var dock, enligt många (däribland Birgitta Odén), mer materialistisk än Febvres.

En annan likhet var också att dessa båda traditioner hade förutsättningarna för ett gemensamt närmande. Bägge skolorna sökte förmedla en "gyllene medelväg" mellan positivismen och hermeneutiken. Dock: ju mer Marxismens företrädare intresserade sig för den s k överbyggnaden (politik, juridik, religion med mera) ju närmare anknöt man till Annalesskolans huvudsakliga forskningsintressen. Trots att det under senare år skett ett närmande mellan de båda traditionerna så dröjer det nog innan de kan enas. Detta beror mycket på att de båda har olika utgångspunkter i sin historiesyn.

En annan "modern" tradition, som kan vara intressant att jämföra med Annalestraditionen, är *Max Webers*. Weber är de facto inte en historiker av facket men hans bok *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda* har rönt stor framgång- och väckte debatt när den kom under 30-talet. I sin undersökning försöker Weber reda ut varför vissa människor började agera "modernt." Weber sätter människans beteende i samband med religion. Weber menar att den protestantiska kristendomen - och mer specifikt kalvinismen - utgjorde huvudorsaken till den protestantiska befolkningens framgång i den kapitalistiskt

(västerländska) ekonomin. Vilka likheter- och olikheter finns då mellan denna Webers teori och Annalestraditionen?

Likheterna är få men det finns dock en, enligt mitt tycke, väsentlig likhet med Annales-traditionen i Webers undersökning: de har delvis samma metod-att få grepp om folks mentalitet. Just mentaliteten är enligt min mening bärande också i Webers studie. Webers syfte är att studera varför vissa människor började agera modernt/rationellt. Skillnaden är att Weber uteslutande använder sig av teologisk, ekonomisk och sociologisk bevisföring. Han vill bevisa protestantismens roll i det rationella tänkandet. Webers syfte är alltså inte i första hand att, som Annalestraditionens företrädare, finna långsiktiga strukturförändringar i folks medvetande, utan finna en specifik religions inflytande över en grupp människor.

Personligen tycker jag i vart fall att Weber till stora delar närmat sig Annalesskolans mentalitetsforskning-även om Weber naturligtvis använder sig av helt skilda källor och metoder. Tilläggas bör också att även kända Annales-historiker var mycket intresserade av den ekonomiska utvecklingen- och de ekonomiska teorierna (detta låg s å att säga i traditionens natur; tvärvetenskaplighet). Man kan naturligtvis också se "den kapitalistiska andan" som ett resultat av en *långsam* förändring.

Den feministiska forskningen - eller rättare sagt - genusforskningen har ett antal gemensamma drag med Annalestraditionen. Den feministiska forskningen står, i likhet med Annalesskolan, för en mer tvärvetenskaplig hållning inom historieforskningen. Redan under 1960-talet kom den allmänna radikaliserings inom forskningen som gav bränsle till den så kallade kvinnohistorien under 1970-talet. Denna radikala våg innebar bland annat att man mer intresserade sig för hur folket hade haft det under gångna tider-man ville få en helhetsbild av samhället, inte bara de styrandes syn på historiska händelser. Denna "folkets historia" inspirerade naturligtvis också de kvinnliga forskarna. Man ville sudda ut den (med Yvonne Hirdmans term) "tillägghistoria" som kvinnor infogats i. Alltså, den feministiska forskningen ville förändra synen på kvinnan. Så till vida var man olik Annalestraditionen, även om denna naturligtvis också ville ha en mer "total" bild av samhället i det förgångna. Skillnaden var att den feministiska forskningen hade en mer samhällskritisk hållning än Annalestraditionen: man strävade mer mot att förändra än förklara samhället.

Annalestraditionen har aldrig varit intresserad av att föra en viss grupps talan, däremot har dom-i likhet med genusforskarna sökt kritisera den traditionella vetenskapens stelhet. Värt att notera är också att den kulturradikalism som den feministiska forskningstraditionen bottenar i hade (har?) starkt samröre- och starka teoretiska band med den marxistiska historiesynen. Anledningen till detta är troligtvis att dessa båda grupper (arbetare och kvinnor) befunnit sig i samma utsatta position. Den marxistiska "fåran" inom genusforskningen har varit en starkt bidragande orsak till dess alienation gentemot andra traditionella- och moderna historieskolor. Naturligtvis betyder också det faktum att Annalestraditionen har en helt annan utgångspunkt än genusforskningen oerhört mycket.

Annalestraditionen har varit utsatt för kritik från många håll. Inte minst dess stridsrop "total historia" har mött skepsis bland historiker med mer traditionell historiesyn. I viss mån är den kritiken berättigad. Vid närmare granskning visar det sig att "total historia" omöjliggörs i ett större sammanhang. Det visar sig i stället att "total historia" i sin förlängning blir *lokal-historia*. Det är, om än en aldrig så hög grad av specialisering (vilket Annalestraditionen egentligen motsätter sig), omöjligt att hålla ordning på den enorma faktamängd som en historisk problemställning innebär. (Detta till trots har exempelvis Fernand Braudel skrivit imponerande verk, om än dock inte så "totala" som han gjort gällande.)

Trots den framförda kritiken finner jag personligen att Annalesskolans teorier för historieskrivningen till övervägande del är av godo. Historia som vetenskapligt ämne behöver den interna debatt som Annalesskolan skapade. Främst tanken på ökad integrering med andra humanistiskt- samhällsvetenskapliga ämnen är ett steg i rätt riktning. En ökad tvärvetenskaplighet är på det hela taget nyttig för vidgad kompetens inom historievetenskapen.

Man kan också ställa sig frågan om Annalestraditionen över huvud taget är en samlad teori, dvs är den teoretiskt sammanhållen. Till en början var Annalesskolan en starkt sammanhållen teoribildning under March Bloch och Lucien Febvre. Denna homogenitet har dock fått sig en törn under senare tid då vissa historiker, som varit knutna till Annalesskolan, börjat närma sig den Marxistiska skolan allt mer. Trots detta kan man tala om en sammanhållen teoretisk *bas*. Allt sedan grundandet år 1929 har de gemensamma

vetenskapliga värderingarna i form av tvärvetenskaplighet, mentalitetsforskning etcetera varit det gemensamma arvet. Som det ser ut i dagsläget är det dock svårt att tala om en enhetlig *teori*. Utanför den franska historikerkretsen har Annalestraditionen varit måttlig i sitt direkta inflytande. I Sverige har man av hävd mer vänt sig till tysk historietradition. Att Annalesskolan fått en stor uppmärksamhet är kanske inte så egendomligt då den ju trots allt är ett försök till en ny syn på historieskrivandet. Att tala om en teoretiskt sammanhållen historietradition är tveksamt. Det område där Annalestraditionen fått störst genomslagskraft är den nu så populära mentalitetsforskningen. Mentalitetsforskning har slagit väl även inom det svenska historikerfacket. Man får väl ändå säga att Annalesskolan starkt har bidragit till denna utveckling, då just "mentalitet" varit en av dess grundpelare.

Slutligen kan bara sägas att Annalestraditionen i många avseenden var före sin tid. Mentalitetsforskningen, kravet på tvärvetenskaplighet och inte minst kritiken av de etablerade, traditionella historietraditionerna har varit bärande för Annalestraditionen. Kanske på just dessa bärande faktorer har traditionen i många avseenden varit en viktig drivkraft för en allt ökande vetenskaplig integrering. Om nya lärjungar följer traditionen återstår att se. En sak kan med säkerhet sägas: de stjärnor som föddes som ett resultat av Annalestraditionen slocknar aldrig.